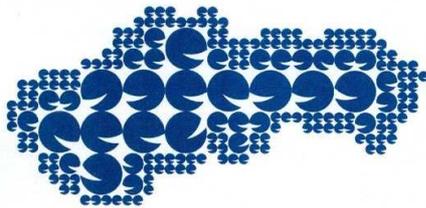

SLOVENSKÁ **R**EČ

83 • 2018 • 1

ČASOPIS PRE VÝSKUM SLOVENSKÉHO JAZYKA
ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SAV

Slovenská reč, časopis pre výskum slovenského jazyka. Založený v roku 1932.
Vydáva Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave

Slovak Language, Journal for the Slovak Language Research. Founded in 1932.
Published by Ľudovít Štúr Institute of Linguistics, Slovak Academy of Sciences in Bratislava

Hlavný redaktor/Editor-in-Chief: prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc.
Výkonné redaktorky/Managing Editors: PhDr. Katarína Kálmánová, Mgr. Júlia Behýlová
Redakcia anglických textov/English Language Editor: Mgr. Júlia Behýlová

Redakčná rada/Editorial Board:

doc. PhDr. Ján Bosák, CSc. (Bratislava), PhDr. Klára Buzássyová, CSc. (Bratislava),
prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc. (Bratislava), prof. PhDr. Miroslav Dudok, DrSc. (Bratislava), prof.
PhDr. Ľubomír Ďurovič, DrSc. (Lund – Švédsko), prof. PhDr. Ján Findra, DrSc. (Banská Bystrica),
dr. sc. Siniša Habijanec, PhD. (Bratislava), prof. dr. Björn Hansen (Regensburg – Nemecko), PhDr.
Milan Harvalík, Ph.D. (Praha – Česká republika), doc. Mgr. Martina Ivanová, PhD. (Prešov), prof.
PaedDr. Ľubomír Kralčák, PhD. (Nitra), Associate Prof. Mark Lauersdorf, Ph.D. (Kentucky –
USA), PhDr. Milan Majtán, DrSc. (Bratislava), doc. Mgr. Gabriela Múcsková, PhD. (Bratislava),
doc. Mgr. Martin Ološtiak, PhD. (Prešov), prof. PhDr. Oľga Orgoňová, CSc. (Bratislava), doc.
Mgr. Martin Pukanec, PhD. (Nitra), prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc. (Košice), prof. PhDr. Daniela
Slančová, CSc. (Prešov), Mgr. Jana Wachtarczyková, PhD. (Bratislava)

Technický redaktor/Technical Editor: Mgr. Vladimír Radík

Návrh a grafické spracovanie obálky/Design of the journal cover:
Mgr. Jana Wachtarczyková, PhD., Mgr. Martina Cebcauerová, PhD.

Periodicita/Periodicity:

vychádza 3-krát ročne/published 3 times per year

Adresa redakcie/Editorial Address:

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava, Slovenská republika
tel.: +421 2 5443 1761, +421 2 5443 1762, e-mail: slovenska.rec@gmail.com

**Elektronická verzia časopisu je dostupná na internetovej adrese/The electronic version of
the journal is available at:**

<http://www.juls.savba.sk/ediela/sr/>

**Slovenská reč je citovaná v databázach/The Slovak Language is indexed by the following
databases:**

Bibliografia Językoznawstwa Sławistycznego (iSybislaw), EBSCO Discovery Service, European
Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS), Linguistic Bibliography
Online (Brill), Linguistics & Language Behavior Abstract – LLBA (ProQuest), Naviga (Softweco),
Scopus (Elsevier), Summon (Serials Solutions/ProQuest), The Central European Journal of Social
Sciences and Humanities (CEJSH), WorldCat (OCLC)

SCImago Journal Rank (SJR) 2016: 0,100

Source Normalized Impact per Paper (SNIP) 2016: 0,679

CiteScore 2017: 0,03

ISSN 0037-6981 (tlačená verzia/print)

EV 3695/09

ISSN 1338-4279 (online)

IČO vydavateľa 00167 088

OBSAH/CONTENTS SR 1/2018

ÚVODNÍK/EDITORIAL

- 3–6 **Európsky rok 2018 a slovenská jazykoveda**
European Year 2018 and Slovak Linguistics
Slavomír Ondrejovič

ŠTÚDIE A ČLÁNKY/STUDIES AND ARTICLES

- 7–22 **Implicitná a explicitná autoreferencia v dialógu**
Implicit and Explicit Self-referencing in the Dialogue
Jana Kesselová
- 23–34 **Kvantitatívna analýza polyfunkčného komponentu *sa* na báze Slovenského národného korpusu**
Quantitative Analysis of the Polyfunction Component *sa* on the Basis of Slovak National Corpus
Radovan Garabik – Agáta Karčová – Adriána Žáková
- 35–46 **O geografických názvoch z osobných mien so slovným základom *chot-***
Geographical Names from Personal Names with Word Basis of *chot-*
Imrich Horňanský
- 47–57 **Pamäť a regionálna toponymia (1. časť)**
The Memory and Regional Toponymy (Part I)
Gabriel Rožai

DISKUSIE A ROZHĽADY/DISCUSSIONS AND HORIZONS

- 58–75 **Antroponymá používateľov sociálnej siete Facebook ako súčasť antroponymického komunikačného registra**
Anthroponyms of Facebook Users as a Part of the Anthroponymic Communication Register
Jaromír Krško

SPRÁVY/REPORTS

- 76–90 **Správa o činnosti Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV za rok 2017**
Activity Report of Ľudovít Štúr Institute of Linguistics SAS for the Year 2017
Bronislava Chocholová

91–99 **Slovko 2017. Počítačové spracovanie prirodzeného jazyka, korpusová lingvistika, terminológia a e-terminológia**
Slovko 2017. Natural Language Processing, Corpus Linguistics, Terminology, e-Terminology
Agáta Karčová – Miroslav Zumrik

100–104 **Jazykové problémy, ktorých riešenie sa ťažko hľadá**
Language Problems That are Hard to Solve
Lenka Očetová

105–110 **Knižný vedecký debut nitrianskeho lingvistu**
Scientific Debut Book of the Linguist from Nitra
Miroslav Kazík

RECENZIE/REVIEWS

111–113 **SABOL, Ján – ZIMMERMANN, Július: Akusticko-auditívna komunikácia**
SABOL, Ján – ZIMMERMANN, Július: Acoustic-Auditory Communication
Iveta Bónová

114–116 **Nový encyklopedický slovník češtiny online**
New Encyclopedic Dictionary of Czech Available on the Internet
Jaromír Krško

ROZLIČNOSTI A ROZHOVORY/MISCELLANEA AND INTERVIEWS

117–118 **Špicbergy a/alebo Svalbard?**
Spitsbergen and/or Svalbard?
Jozef Genzor

119–120 **ZÁPISNÍK BIBLIOGRAFA/BIBLIOGRAPHER'S NOTES**
Júlia Behýlová

NOVÝ ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK ČEŠTINY ONLINE

Nový encyklopedický slovník češtiny online. Eds. P. Karlík – M. Nekula
– J. Pleskalová. Brno: Masarykova univerzita 2012 – 2017.

Jaromír Krško

Filozofická fakulta Univerzity Mateje Béla v Banské Bystrici
Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: jaromir.krsko@umb.sk

Niekoľkoročný medzinárodný vedecký projekt prípravy encyklopedického slovníka češtiny sa dočkal svojho úspešného konca a výsledkom je dvojdielna monografia *Nový encyklopedický slovník češtiny A-M*, Praha: NLN 2016 a *Nový encyklopedický slovník češtiny N-Ž*, Praha: NLN 2016, ktorej zostavovateľmi sú P. Karlík, M. Nekula a J. Pleskalová.

Bonusom navyše je *Nový encyklopedický slovník češtiny online* (<https://www.czechency.org/>), ktorý vznikol v spolupráci Ústavu českého jazyka Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne s Ústavom slavistiky na univerzite v Regensburgu. Vydarenú elektronickú verziu slovníka vytvoril tím spolupracovníkov Centra spracovania prirodzeného jazyka Fakulty informatiky Masarykovej univerzity v Brne.

Elektronické spracovanie slovníka spĺňa trendy modernej komunikácie a sprístupnenia najnovších vedeckých poznatkov z oblasti lingvistiky nielen študentom českého jazyka, ale aj poslucháčom jazykovedy vo všeobecnosti, samotným jazykovedcom, kultúrnym pracovníkom a širokej verejnosti, ktorá sa zaujíma o jazyk a jazykovedu.

Poživatateľské prostredie elektronického slovníka je veľmi príjemné, jednotlivé heslá sa dajú vyhľadávať podľa abecedného zoznamu, prípadne podľa jednotlivých subdisciplín jazykovedy. V 1568 heslách sa vysvetľuje viac ako 7000 lingvistických termínov vrátane synonymných názvov, viaceré heslá obsahujú odkazy na príbuzné termíny, pričom v ľavom stĺpci sa objavujú lingvistické disciplíny, ku ktorým sa daný termín viaže – napr. pri hesle *ablaut* sa objaví fonológia, morfológia a diachrónia.

Nový encyklopedický slovník češtiny online naplno využíva možnosť multimedialného elektronického priestoru – popri textovej časti s hypertextovými odkazmi na príbuzné termíny sa v heslách z dialektológie nachádzajú aj ukážky nárečových nahrávok s prepisom hovoreného textu, v hesle *znakový jazyk* nájde používateľ niekoľko video ukážok, v ktorých môže porovnať odlišnosť znakov v americkom, britskom a českom znakovom jazyku, ako aj funkčné porovnanie znakových jazykov s hovorenými jazykmi v umeleckom texte (v hesle *struktúra jazykú mluvených*).

O tom, že slovník je určený nielen úzko špecializovaným odborníkom, ale aj iným používateľom, svedčia viaceré slovníkové heslá, ktoré sa skladajú zo základnej a z rozšírenej časti, pričom niektoré heslá majú rozsah niekoľkých odsekov a doplnujúce informácie môžu mať rozsah niekoľkých strán (porovnaj napríklad heslo *spřežkový pravopis* alebo *kognitivní lingvistika* atď.). Zrozumiteľnosť výkladov podporujú uvádzané príklady analyzovaných javov a bibliografické odkazy na ďalšiu dôležitú literatúru. Etickú (citačnú) rovinu používania slovníka a samotných hesiel uľahčuje odkaz na konci každého hesla.

Doterajšie encyklopedické slovníky (nielen českej proveniencie) boli poznačené vplyvom štrukturalizmu, predovšetkým pražskej lingvistickej školy. Moderné chápanie jazyka, jeho fungovanie a predovšetkým vnímanie jazyka ako sociálnej interakcie posúvajú výskum jazyka a jazykovedy dopredu, čo sa odrazilo aj v zohľadnení iných jazykovedných smerov. Nové heslá dopĺňajú encyklopédiu o poznatky z transformačnej generatívnej lingvistiky, pragmatiky, formálnej sémantiky, psycholingvistiky, genderovej lingvistiky... Medzi heslami nájdeme aj termíny, resp. terminologické skratky, ktoré ešte nemajú ustálený český variant – HPSG (head-driven phrase structure grammar), LFG (lexical functional grammar – lexikálne funkčná gramatika), G&B, GB (government and binding theory – teória riadenia a viazania), CxG (construction grammar – konštrukčná gramatika), MP (minimalist program – minimalistický program) ako reakcia na teóriu riadenia a viazania, DM (distributed morphology – distribuovaná morfológia) v rámci generatívnej gramatiky. Nové lingvistické termíny ukazujú na jednej strane veľké pokroky v skúmaní jazyka, na druhej strane prezentujú multidisciplinaritu jazykovedy, jej úzke prepojenie so sociológiou, psychológiou, kybernetikou a ďalšími vednými disciplínami.

Bohatosť hesiel encyklopedického slovníka z 38 oblastí jazykovedy je výsledkom spolupráce 191 autorov na príprave tohto diela. Tým bola zaručená (relatívna) presnosť termínov z jednotlivých jazykových subdisciplín.

Jemné disproporcie v niektorých heslách dokazujú (mierne) odlišné chápanie obsahu termínov v jednotlivých národných lingvistických školách – napr. pri hesle *transonymizace* sa popri čistej transonymizácii (bez formálnej obmeny) uvádza aj špecifický druh rozšírenej transonymizácie „s formální obměnou (řeka Svitava > oikonyma Svitavy, Svitávka)“, podobne aj pri iných uvedených príkladoch – „příjmení Bednařík < antroponymum Bednář“, prípadne „pomístní jméno Nivka < pomístní jméno Niva“. Tento spôsob slovtvorby (resp. v súlade s terminologickou sústavou českej onomastiky – názvotvorby) považujeme za onymickú deriváciu a nie transonymizáciu. Pri hesle *přezdívka* je v úvodnej charakteristike napísané, že ide o „neúřední vlastní jméno, které většinou charakterizuje osoby, méně místa nebo věci“. Novootvorenou oblasťou, resp. smerovaním onomastických výskumov je práve oblasť pomenovaní miest a vecí, ktorých názvy fungujú v menších (relatívne uzavre-

tých) sociálnych skupinách, ako je to napokon uvedené aj v spomínanom hesle – „přezdívky míst n. věci jsou většinou omezeny na menší okruh uživatelů a prozatím nebyly systematicky zkoumány. (např. nový Renault Laguna dostal od svého majitele přezdívku Plecháč, ta je známa jen rodině.)“⁴. Ide o existenciu sociálnych proprií, v tomto prípade ide o rodinné chrématonymum. Pokiaľ by išlo o názvy lokalít známych len určitej rodine, išlo by o rodinné toponymá, ako o tom písali M. Majtán a J. Krško. Pre kolektívnu prezývku obyvateľov obce (v hesle je uvedená prezývka „Kujebáci – obyvatelé Vysokého Mýta“⁵) sa v slovenskej onomastickej terminológii ustálil presnejší termín prezývkové obyvateľské meno, ktoré vyjadruje, že ide o kolektívnu prezývku vzťahujúcu sa na obyvateľov (antroponymický objekt), na rozdiel od prezývkového ojkonyma (napr. Oslany > Somárovce), ktorá sa vzťahuje na terénny (toponymický) objekt.

Relatívne krátke heslo *živé vlastní jméno* odkazuje na silnú tradíciu slovenskej onomastickej školy reprezentovanej predovšetkým V. Blanárom a J. Matejčíkom. Dôležitým aspektom tohto hesla je však posunutie termínu z antroponymie do oblasti toponymie – „na potrebu systematického zkoumání živé toponymie upozorňují David & Mácha (2014:18–23); za živá toponyma považujú „úředně nestandardizovaná toponyma bez zřetele k druhu označovaného objektu a jejich komunikačnímu užití. Přívlastek živý odkazuje především na jejich přítomnost v každodenní, zvláště mluvené mezilidské komunikaci“ (David & Mácha, 2014:22).“ Otvára sa tak priestor skúmania aktuálneho stavu toponymie v bežnej komunikácii. Tento výskum môže skúmať nielen aktuálne názvotvorné procesy, nové lexikálne východiská proprií, ale aj vplyvy cudzích jazykov na apelatívny a propriálny systém jazyka, výber dôležitých orientačných bodov v sociálnom priestore ľudí a pod. Vytvára sa tu priestor na skúmanie tzv. *jazykovej krajiny*. Tento termín napr. v encyklopédii chýba, to však neznamená, že postupom času nebude jej súčasťou.

Napriek tomu, že *Nový encyklopedický slovník češtiny online* predstavuje najaktuálnejší stav poznania v oblasti jazykovedy a jazykovednej terminológie, našiel by sa priestor na ďalšie termíny, ktoré táto encyklopédia neobsahuje. To je však prirodzený jav otvoreného poznania. Elektronické prostredie je veľmi pružné a umožňuje rýchlo aktualizovať a dopĺňať nové termíny.

Nový encyklopedický slovník češtiny online si určite nájde používateľov nielen medzi jazykovedcami a študentami lingvistických disciplín, ale aj v radoch ďalších jazykovedných priaznivcov a nadšencov. Tento slovník môže terminologicky obohatiť tradičné i nové subdisciplíny lingvistiky, prípadne môže vyvolať plodnú diskusiu o obsahu jednotlivých termínov.